

Практични образовни приручник и смернице за наставнике, едукаторе и браниоце људских права

Учење о људским правима у изазовним околностима

Садржај

Увод	3
Методологија образовног приручника	5
Резултати упитника	6
Разлике и сличности у искуствима заједница на Косову	12
Методологија и смернице за браниоце људских права	13
Речник појмова	14
Шта треба да знате о образовању о људским правима	16
Коме млади да се обрате и где да потраже помоћ	17
Радионице за наставнике: Шта можете да урадите за своју школу и заједницу ..	18
Ко је вођа?	19
Пронађите некога ко носи	19
Шта се променило?	19
Колена увис	19
Чворови.....	19
Образовне радионице	20
Заједнички омладински камп	24
Закључак	27
Препоруке	28
Заслуге	30

Увод

Људска права нису пуке речи и не везују се само за то да се нечија права поштују, већ и за границе тих истих права, као и обавезе и дужности према друштву у ком тај неко живи. Људска права обухватају све оно што савремено друштво може да понуди појединцу, укључујући образовање, здравствено осигурање и напредак уопштено.

Људска права представљају основу обећавајуће и будућности пуне напретка за све људе, посебно младе који живе у отежавајућим условима. Према томе, ми, едукатори, наставници, браниоци и подржаваоци људских права имамо обавезу и дужност да поучимо младе људе о људским правима и о томе како могу да захтевају примену истих у свакодневном животу.

Према Канцеларији високог комесара за људска права при Уједињеним нацијама (ОНСНР), образовање о људским правима се може дефинисати као „обука и ширење информација с циљем изградње универзалне културе људских права посредством пружања знања и вештина и обликовања ставова, усмерено ка:

- (а)** јачању поштовања људских права и основних слобода;
- (б)** потпуном развоју људске личности и осећања за достојанство;
- (в)** залагању за разумевање, толеранцију, родну равноправност и пријатељство свих нација, аутохтоних народа и расних, националних, етничких, верских и језичких група;
- (г)** омогућавању свим људима да буду ефикасни чланови слободног друштва;
- (д)** даљем спровођењу активности Уједињених нација за одржавање мира.“

Услед истрајне атмосфере политичке, друштвене и економске нестабилности широм региона, млади људи на Косову се, такође, суочавају са значајним изазовима на свакодневном нивоу, као што су висока незапосленост, породично и вршњачко насиље, као и два раздвојена образовна система, где један ради под окриљем Београда, а други под приштинским институцијама.

Овај приручник представља први иницијативу ове врсте на Косову и у ширем региону с циљем да се уведу ове теме и нови приступ када је реч о образовању о људским правима у свој својој сложености. Овај приручник се може сматрати и „пробијањем леда“ у окружењу у ком је тешко заговарати људска права, а због непостојања разумевања институција и опште незаинтересованости локалног становништва за људска права.

Овим приручником желимо да:

Приликом рада на овом приручнику, аутори су засновали своје разумевање ове тематике на принципима ОНСНР-а о образовању о људским правима. У том смислу, људска права су универзална, неотуђива, недељива, једнака, недискриминативна и обухватају и права и обавезе. Овај приручник је прилагођен ученицима основних и средњих школа, те студентима, па су тако све радионице садржане овде тестиране и спровођене у раду са овим старосним групама: 15 до 25 година.

Методологија образовног приручника

Овај приручник је направљен на начин да обухвата квалитативне и квантитативне методе: преглед литературе, упитнике и исходе два пројекта: „Преиспитивање постојећих наратива посредством образовања о људским правима на Косову: Оснаживање младих да постану браниоци људских права у својим заједницама“ који је спровела Мрежа вршњачких едукатора (Peer Educators Network, PEN) и „Преиспитивање постојећих наратива посредством образовања о људским правима на Северу Косова: Оснаживање младих да постану браниоци људских права у својим заједницама“ који је спровео ОЕК Синергија; оба пројекта је финансирала Мисија Уједињених нација на Косову (UNMIK).

Анкету са ученицима/студентима/учесницима спровели су и ОЕК Синергија и Пен на почетку и на крају пројекта, с циљем мерења знања и сензибилитета учесника о образовању о људским правима и сазнавања њихових мишљења о питањима повезаним са људским правима у општем смислу. Упитници су сачињени и попуњени да би се оценио степен свести младих људи у погледу људских права, дискриминације, насилничког понашања и родне равноправности.

Резултати упитника из обеју партнерских организација послужили су да се измери остварени утицај ових десетомесечних пројеката.

Сем тога, општа запажања тренера и пројектног особља представљена су у приручнику као референца у односу на утицај који су оствариле радионице, тренинзи и друге активности које су спроведене са учесницима.

У последњих 10 месеци, ОЕК Синергија и Пен су спровели 46 образовних тренинг-сесија са младима у школи, уз подршку Мисије Уједињених нација на Косову (UNMIK), као и у сарадњи са локалним средњим и основним школама, те универзитетима.

Општине у којима су пројекте спровели Пен и ОЕК Синергија: Северна Митровица, Јужна Митровица, Приштина, Обилић, Лепосавић, Зубин Поток, Ђаковица, Косово Поље, Грачаница, Подујево, Урошевац, Кијево и Штимље. Укупно је 15 средњих школа у 13 општина широм Косова директно обухваћено пројектима. Пен и ОЕК Синергија су спровели 46 образовних тренинга са више од 600 младих. Такође, неки образовни тренинзи били су спроведени у просторијама ових организација.

Број младих који су укључени у образовне тренинге и друге активности на тему људских права, као што су тематске филмске вечери, у оквиру оба пројекта: ОЕК Синергија (450 младих, 55% младића и дечака и 45% девојака и девојчица); Мрежа вршњачких едукатора – Пен (800 ученика у 8 општина).

Поред непосредних искустава организација у раду са ученицима и студентима, коришћени су приручници и литература међународних организација као основа за образовање о људским правима. Радионице представљене у овом приручнику прилагођене су узрасној групи и другим карактеристикама циљних група.

Анкета је спроведена на основу хипотезе да млади из различитих заједница на Косову не поседују неопходно знање о људским правима и свим важним интегративним стубовима, с циљем да се добије одговор на питања из упитника:

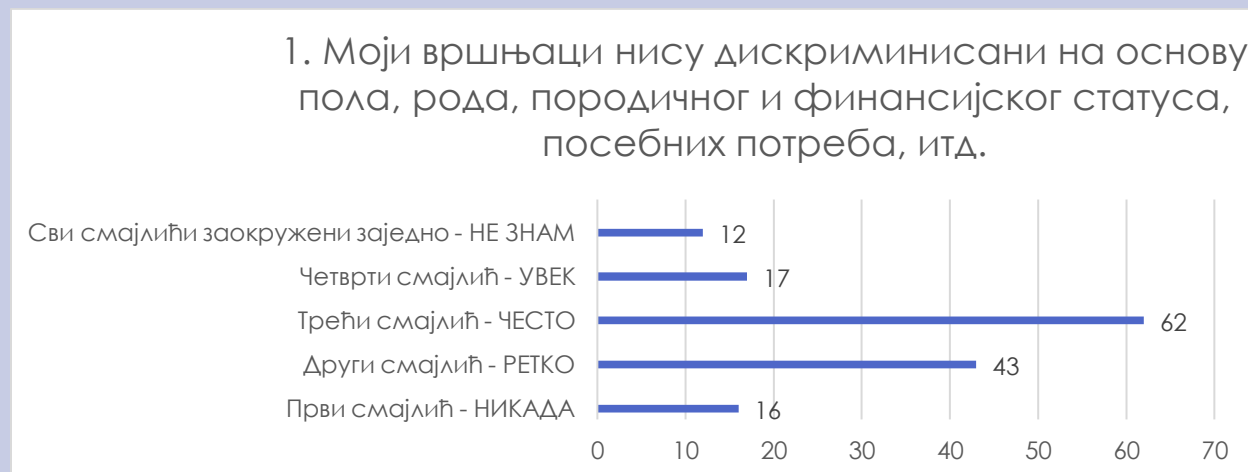
- Знају ли млади на Косову која су њихова права и које су њихове обавезе?
- Разликују ли се искуства младих у односу на њихову националност?
- Пружају ли школе безбедно окружење за то да млади слободно изразе своје идеје и мишљења без обзира на своје личне атрибуте/карактеристике?
- Имају ли млади основна знања о образовању о сексуалном и репродуктивном здрављу?

Резултати упитника

Ова секција садржи податке и резултате из почетних и завршних анкета које су попуњавали учесници из свих општина у којима је пројекат спровођен на Косову.

НАЛАЗИ УЛАЗНИХ УПИТНИКА ОЕК СИНЕРГИЈА

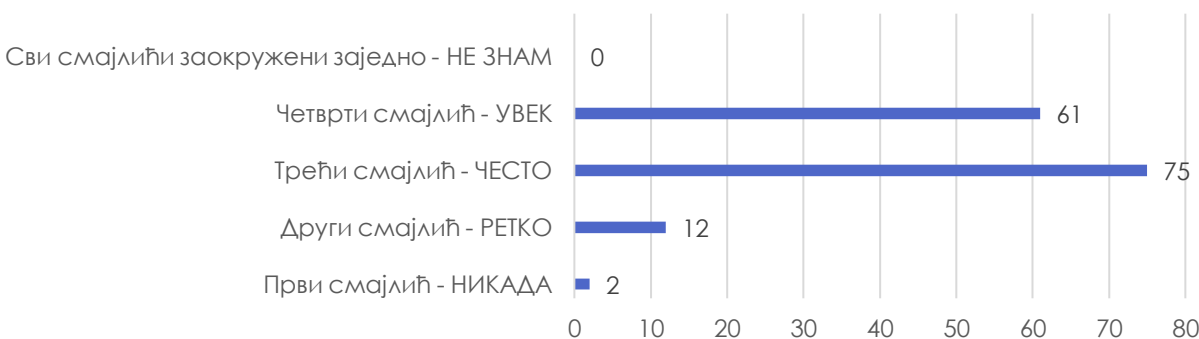
Прво питање у упитнику бавило се дискриминацијом на више основа, где су испитаници замољени да искажу свој став према томе колико је дискриминација присутна у њиховом окружењу – од 150 испитаника, 42% је рекло 'често'. Друга по величини група испитаника изјавила је да се то дешава ретко (29%), док је 11% одговорило 'увек', а само је 10% младих испитаника казало да се то у њиховом окружењу никада не дешава.

ПРИКАЗ 1. ОДГОВОРИ НА ПРВО ПИТАЊЕ/ИЗЈАВУ У УЛАЗНИМ УПИТНИЦИМА, ОЕК СИНЕРГИЈА

Друго питање се бави свађама и физичким сукобима, где су испитаници замољени да одговоре на питање о томе колико се они често решавају на миран и ненасиљан начин. Чак је више од половине испитаника (50%) изјавило да то чине 'често', док је 41% одговорило са 'увек', а 9% је рекло да то 'ретко' када чине.

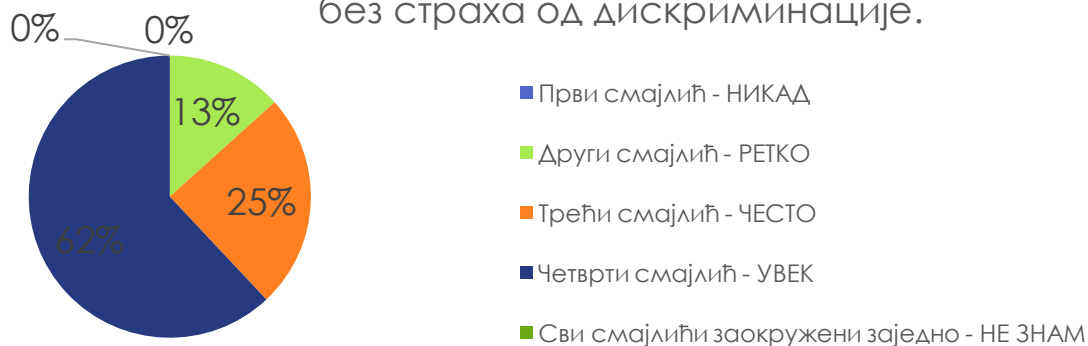
2. Када дође до сукоба (свађа, туча, задиркивања), покушавам да га решим на миран и ненасиљан начин.

ПРИКАЗ 2. ОДГОВОРИ НА ДРУГО ПИТАЊЕ/ИЗЈАВУ У УЛАЗНИМ УПИТНИЦИМА, ОЕК СИНЕРГИЈА

Треће питање се бави осећањима у смислу изражавања ставова, где је 62% њих изјавило да 'увек' слободно исказује своје ставове. Занимљив је податак из упитника да ниједан учесник није рекао да би се осетио дискриминисаним при јавном изражавању свог личног мишљења. Једна четвртина испитаника казала је да често осећа страх од тога да би могли да буду дискриминисани. 'Ретко' је одговор 13%.

3. Осећам се слободно да изразим своје ставове без страха од дискриминације.

ПРИКАЗ 3. ОДГОВОРИ НА ТРЕЋЕ ПИТАЊЕ/ИЗЈАВУ У УЛАЗНИМ УПИТНИЦИМА, ОЕК СИНЕРГИЈА

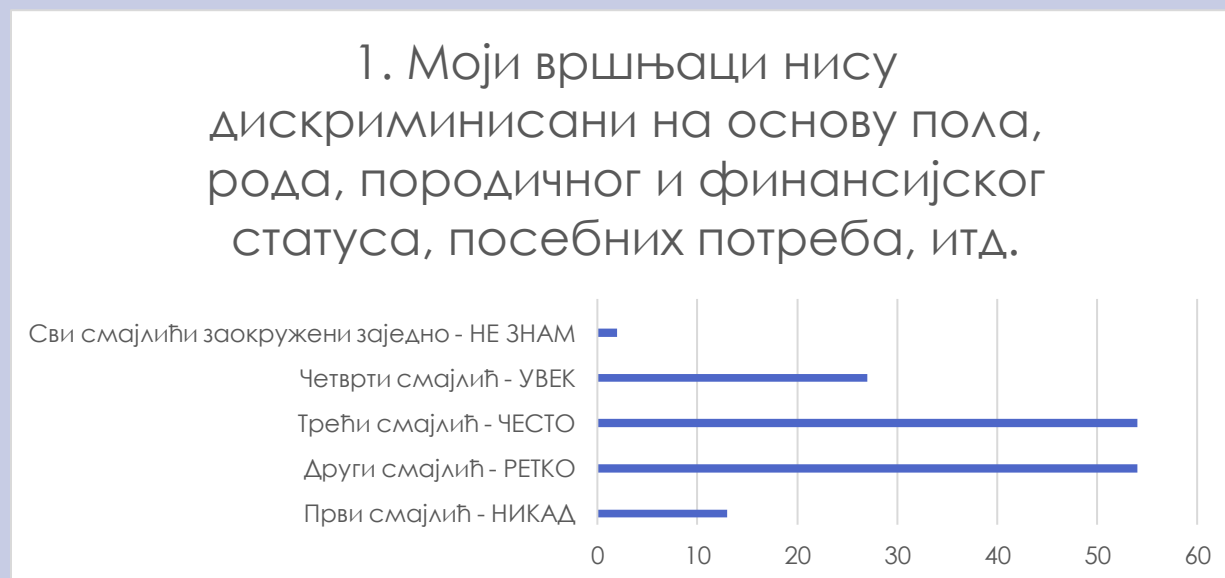
Четврто питање је у вези са охрабрењем које испитаници осећају када треба да предузму мере против дискриминације: 'никада' је одговор 10% испитаника, 38% њих је изјавило да 'ретко' када осећају охрабрење. С друге стране, 31% од 150 испитаника је рекло да се то дешава 'често', док је 20% изјавило да је то увек случај.

Када је реч о тврдњи да се дискриминација дешава у школама / на факултетима, 39% испитаника је рекло да је то 'ретко' када случај, а 22% је казало да се то 'никада' не дешава. С друге стране, 'често' је био одговор 18% испитаника, док је 19% рекло 'увек'.

Један врло охрабрујућ податак из упитника у вези је са тиме колико млади реагују на увреде упућене другима и физичке нападе на друге, где је 80% њих изјавило да то чине 'често' или 'увек'.

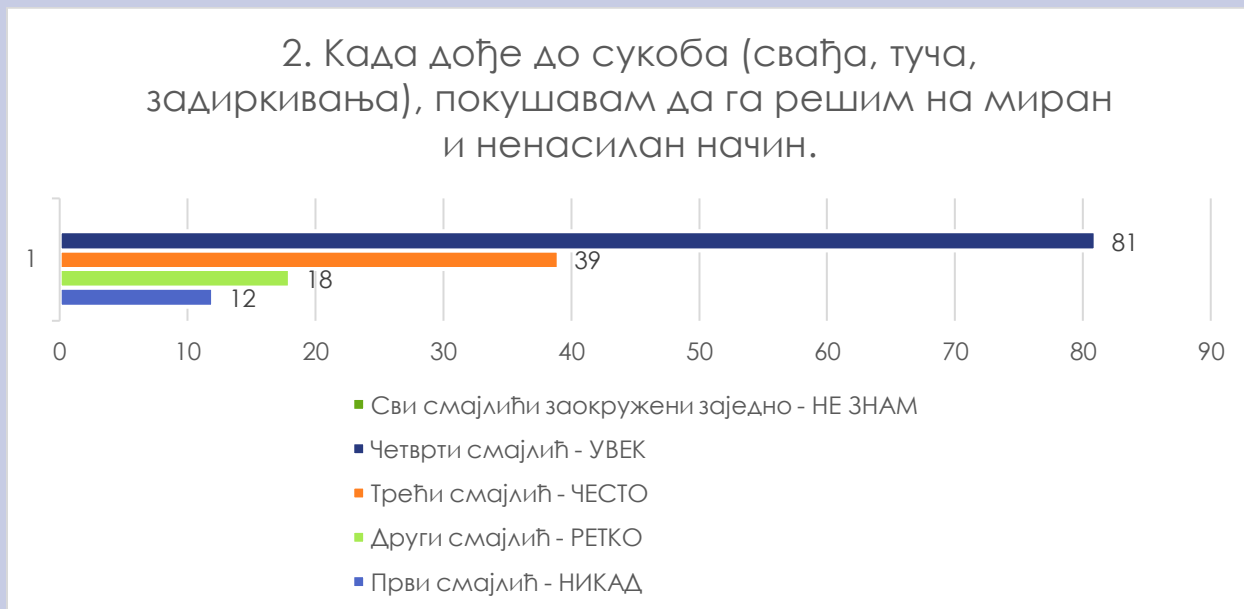
НАЛАЗИ ИЗЛАЗНИХ УПИТНИКА ОЕК СИНЕРГИЈА И УЧИНАК ПРОЈЕКТА

Прво питање је у вези са дискриминацијом на више основа, где су испитаници на излазним упитницима добили исто питање – да се изјасне о томе колики је степен присутности дискриминације у њиховом окружењу. Од 150 испитаника, 18% је изјавило 'често/много'. Највећа група испитаника је изјавила да се дискриминација дешава 'ретко' (36%), а исти проценат је изјавио да се дешава 'увек', док је само 9% младих испитаника казало да се дискриминација никада не дешава у њиховом окружењу.

Приказ 4. Одговори на прво питање у излазним упитницима, ОЕК Синергија

Друго питање се односи на свађе и туче, где су испитаници замољени да кажу колико се често оне решавају на миран и ненасиљан начин. Чак је половина испитаника (54%) одговорила да то чине 'често', док је 36% одговорило са 'увек', а 10% изјавило да то 'ретко' када чине.

ПРИКАЗ 5. ОДГОВОРИ НА ДРУГО ПИТАЊЕ У ИЗЛАЗНИМ УПИТНИЦИМА, ОЕК СИНЕРГИЈА

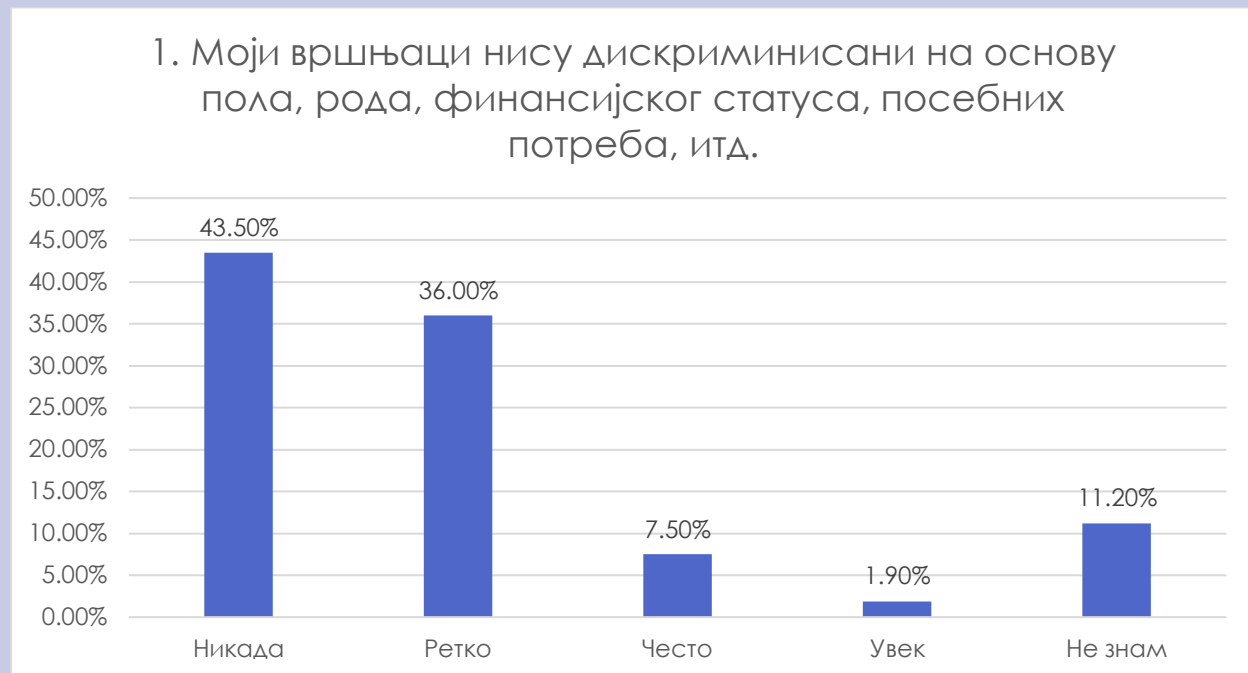
Треће питање се бави њиховим осећањима када изражавају сопствене ставове, где је 50% њих изјавило да то чине 'често'. У упитнику је 5% учесника казало да би се осећали дискриминисано када би јавно исказали своја лична мишљења. Двадесет и један проценат испитаника је одговорио да често осећају страх од тога да ће бити дискриминисани. 'Ретко' је одговор 23% испитаника.

Четврто питање је у вези са охрабрењем које испитаници осећају када треба да предузму мере против дискриминације: 'никада не осећам охрабрење' одговор је 16% испитаника, док је 29% казало да се 'ретко' када осећају охрабрено. С друге стране, 33% од 150 испитаника је изјавило да се то дешава 'често', док је 20% одговорило са 'увек', што је исти исход као и онај у улазним упитницима.

Поново је испитана тврдња да се дискриминација дешава у школама / на факултетима; према томе, 35% испитаника је изјавило да се то дешава 'ретко' када, а 16% је одговорило са 'никада'. С друге стране, 'често' је био одговор 22%, а 21% испитаника је казало да се дискриминација дешава 'увек'. **Главни налаз** нашег истраживања јесте тај да млади суштински не разумеју елементе који чине људска права, на кога се она односе, који постојећи механизми помажу у одбрани људских права и преиспитују актуелне наративе посредством образовања о људским правима. Такође, младима недостају подстицаји и охрабрење како би захтевали примену људских права у свакодневици.

НАЛАЗИ ИЗ УЛАЗНИХ УПИТНИКА МРЕЖЕ ВРШЊАЧКИХ ЕДУКАТОРА

Прво питање у вези са људским правима јесте о томе да ли ученици школа осећају да су дискриминисани на основу расе, пола, вероисповести, итд. 'Никада' је била најбиранија опција – са 43,5%. Након тога следе ови одговори: 'ретко' са 36%, 'често' са 7,5%, 'увек' са 1,9% и 'не знам' са 11,2%.

ПРИКАЗ 6. ОДГОВОРИ НА ПРВО ПИТАЊЕ У УЛАЗНИМ УПИТНИЦИМА, МРЕЖА ВРШЊАЧКИХ ЕДУКАТОРА

Друго питање се односи на то да сазнамо колико се ученици сигурно осећају у својим школама. Од 164 испитаника, 'увек' је изјавило 64%, који су казали да се осећају сигурно у својим школама, 'често' (25,5%) је била друга по реду опција по броју добијених одговора. 'Ретко' је опција која је добила 5,6% одговора, 'не знам' са 3,1% и 'никада' са само 1,9%.

Треће питање је усредсређено на то да установимо да ли сви ученици у својим школама добијају исте информације у смислу академског развоја. 'Увек' је био најчешћи одговор (51,9%). 'Често' је изабрало 26,3%, 'ретко' 13,1% од укупно 164 испитаника. 'Никада' је изјавило 1,3%, 'не знам' је одговор 7,5% испитаника.

Четврто питање има за циљ да установи да ли се ученици осећају слободно да изразе своја уверења, своје идеје, без страха да их вршњаци дискриминишу. Шездесет и осам одсто учесника је изјавило да увек исказују идеје и уверења без страха од својих вршњака или свог друштвеног круга. 'Често' је одговор 23,3%, 'ретко' је изјавило 12,9%, док је 5,5% одговорило са 'никада', што нас наводи на мишљење да су понекад уплашени да искажу своја мишљења, идеје и уверења у својим школама. 'Не знам' је одговор 2,5% од укупно 164 испитаника.

Пето питање има за циљ да установи да ли ученици покрећу иницијативе како други ученици не би постали жртве дискриминације. 'Увек', 'често' и 'ретко' имају исти проценат од по 28,6%, што значи да је 85% ученика одговорило у оквиру ових трију категорија. Након тога долази одговор 'никада' (9,9%) и 'не знам' са 4,3%.

НАЛАЗИ ИЗЛАЗНИХ УПИТНИКА МРЕЖЕ ВРШЊАЧКИХ ЕДУКАТОРА И УЧИНАК ПРОЈЕКТА

Прво питање у излазном упитнику бави се школским окружењем и степеном људских права у школама ученика-испитаника. Када смо их питали о томе да ли су њихови вршњаци дискриминисани на основу пола, вере, расе или других особина, високи број од 39,3% одговорио је са 'ретко', што значи да постоји фактичка дискриминација у многим школама, након чега следи 35,6% оних који су изјавили да се у њиховим школама 'никада' не догађа нешто слично. Врло низак број, само 1,8% одговорио је са 'увек', што упућује на то да међу ученицима постоји равноправност.

Друго питање је имало за циљ да измери степен безбедности у школама, у смислу безбедног, пријатељског и благонаклоног окружења. Седамдесет и седам ученика или 46,1% је изјавило да се 'увек' осећају безбедно у својим школама, након чега следи 28,7% оних који су изабрали опцију 'често' као свој одговор. Низак је број оних који су изјавили да се 'никада' не осећају безбедно у својој школи; преведено у бројке – 8 ученика или 4,8%, што ипак забрињава.

Приказ 7. Одговори на друго питање у излазним упитницима, Мрежа вршњачких едукатора

Како су академски развој и приступ информацијама и даље кључни елементи за младе људе, **треће питање** је било о томе да ли сви ученици у школи добијају исте информације о академском развоју. Од свих испитаника, 41,3% је изабрало 'увек' као одговор, након чега следи 24,6% оних који су изјавили да је ово 'често' случај, док 21% свих ученика верује да 'ретко' када информације равноправно доспеју до свих.

Ученике смо питали да ли се осећају слободно да изразе своје идеје и своја уверења без страха да буду дискриминисани или да се осећају дискриминисано, а посебно када је у питању дискриминација коју спроводе вршњаци. У оквиру **четвртог питања**, 36,7% испитаника одговорило је са 'увек', након чега следи 28,9% оних који су изабрали 'често' као опцију и 22,3% оних који су одабрали 'ретко' када. Четрнаесторо студената или 8,4% изјавило је да се 'никада' не осећају слободно да то учине. Иако је реч о малом проценту, ово је и даље забрињавајући податак.

У склопу **петога питања** ученике смо питали о томе да ли предузимају иницијативе у својој школи како се њихови вршњаци не би осетили дискриминисано. У поређењу са улазним упитницима, нижи број ученика (24,1%) је изјавио да 'увек' предузимају иницијативе, мало виши проценат (24,7%) је изјавио да такве иницијативе спроводе врло 'често', док је 29 студената или 17,5% одговорило са 'никад'.

Друга питања су имала за циљ да измере опште мишљење ученика по питању родне равноправности и интерсекционалности, здравља, понашања код вршњака и њихових односа, као и када је реч о окружењу које постоји у школама. Узимајући у обзир резултате свих питања, могли бисмо закључити да ученици мисле да су школе 'токсична' окружења, јер тамо не постоји свест о људским правима, ученици су жртве стереотипа и насиља или су пак они који примењују те обрасце понашања. Просветном систему недостаје образовање о људским правима, што се одражава у ниском степену свести ученика у том погледу.

Разлике и сличности у искуствима заједница на Косову

Резултати добијени из упитника које су попуњавали млади на Косову из српске и албанске заједнице, као и активности спроведене са њима у десетомесечном периоду, показују да су изазови с којима се млади суочавају поприлично слични.

Образовни систем, анализиран у смислу школске инфраструктуре и школског садржаја у погледу наставног плана и програма, не задовољава потребе младих. Непостојање јединственог школског система и курикулума негативно утичу на заједничка искуства младих из обеју заједница, док су прилике за сарадњу и суживот минималне.

Било како било, ученици су проверили своје знање о људским правима и окружењу у коме обитавају. Наша анкета је показала да млади из обеју заједница имају слична мишљења о понашањима људи из својих заједница и степену дискриминације на основу личних својстава, било да је реч о школи или заједници. Обе групе су изјавиле да су дискриминација међу вршњацима и дискриминација коју над младима спроводе друге групе – очигледни. Млади су, такође, казали да се често не осећају сигурним када треба да са другима поделе своје ставове. Процентни су се мењали приликом поређења улазних и излазних упитника. Разлике у процентима указују на то да су, након учешћа у разним активностима, ученици способнији да препознају дискриминацију и друге друштвене проблеме у својој школи и заједници.

Оба пројекта су показала да постоји огроман раскорак између формалног и неформалног образовања. Ученици немају прилику да у својим школама уче о људским правима. Према томе, они не поседују знање о стубовима на којима почивају људска права и показују тек мало интересовања да предузму иницијативе у својим заједницама. Када су им поменуте теме попут образовања о сексуалном и репродуктивном здрављу, ученици и студенти из обеју заједница показали су скепсу и мањак воље да поделе своја искуства и мишљења. Ово можемо приписати преовлађујућој култури народа у балканским земљама, где се млади уче томе да са другима не деле своја мишљења и да оћуте. Нуклеарна породица, као први извор образовања и културе, праћена школом као највећим ауторитетом за младу особу, и даље охрабрује етничке и родне стереотипе код младих.

Политичка, економска и друштвена ситуација на централном и локалном нивоу такође представљају извор проблема с којима се млади суочавају, без обзира на своју националну и другу припадност.

Методологија и смернице за браниоце људских права

Интерактивна и иновативна методологија која ствара пријатељску атмосферу јесте она коју смо користили на едукативним радионицама спроведеним за младе људе и са њима. Показало се да су биле учинковита алатка за едукацију младих на теме као што су људска права, превенција дискриминације и насиља, као и омладински активизам на начин на који се он везује за одбрану људских права у изазовним околностима.

Сви омладински и вршњачки едукатори који су учествовали у радионицама поседују изузетно искуство у раду са младима у школама и ван њих, док је већину њих обучавало управо Унмиково особље како би умели да спроводе радионице о људским правима и помогли младима да разумеју ову тематику.

Током спровођења едукативних тренинга и рада на овом приручнику, ОЕК Синергија и Мрежа вршњачких едукатора (Пен) користили су ове приручнике и образовне алате: *ABC: Teaching Human Rights* (у ауторству ОНСНР-а), Приручник Y (у ауторству међународне организације CARE Balkans и партнера), *Compass: Manual for Human Rights Education with Young People* и *Bookmarks* (у ауторству Савета Европе). Ови образовни алати садрже десетине драгоцених едукативних радионица на теме родне равноправности, дискриминације, људских права, превенције насиља, као и рада у заједници.

Едукатори који су спроводили ове образовне тренинге претходно су били учесници обуке коју је приредило Унмиково особље, док сви они поседују вишегодишње искуство у омладинском раду.

Вршњачка едукација је основна методологија Мреже вршњачких едукатора и ОЕК Синергија која се показала врло ефикасном приликом образовања младих у разним областима, укључујући родну равноправност, превенцију насиља, људска права и омладински активизам. Вршњачка едукација се дефинише као приступ промоцији здравља, где чланови заједнице добијају подршку како би се залагали за промене међу вршњацима које се односе на унапређење здравља. Вршњачка едукација подразумева дељење или учење о информацијама везаним за здравље, вредности и понашање при образовању других који имају сличне друштвене карактеристике или животна искуства.

Вршњачка едукација представља есенцијални елемент нашег омладинског рада, јер се показало да је реч о једном од најучинковитијих начина да се млади који похађају и они који не похађају школу усмере на позитивне обрасце понашања и на то да постану узор својим вршњацима. Многи младићи и девојке из осам општина имали су корист од наших радионица и тренинга. Ученици/студенти из свих тих школа и са факултета имали су прилику да више науче о људским правима, дискриминацији, превенцији насиља, сексуалном и репродуктивном здрављу. Поред радионица, учесници су развијали и сопствене кампање о људским правима које су обухватиле све ученике/студенте из датих установа, а не само оне са којима смо радили.

Речник појмова

Људска права су права својствена свим људима, без обзира на расу, пол, националност, етничку припадност, језик, вероисповест или било који други статус. Људска права обухватају право на живот и слободу, слободу од ропства и мучења, слободу мишљења и изражавања, право на рад и образовање и многа друга. Свако мора имати ова права без икакве дискриминације.

Дискриминација представља неправедни или предрасудни третман различитих категорија људи или ствари, посебно на основу расе, броја година или пола.

Владавина права представља ауторитет и утицај закона у друштву, посебно када се посматра као ограничење индивидуалног или институционалног понашања; према томе, ово је принцип према ком се сви чланови друштва (укључујући оне на власти) сматрају равноправно подложним постојећим законским прописима и процесима.

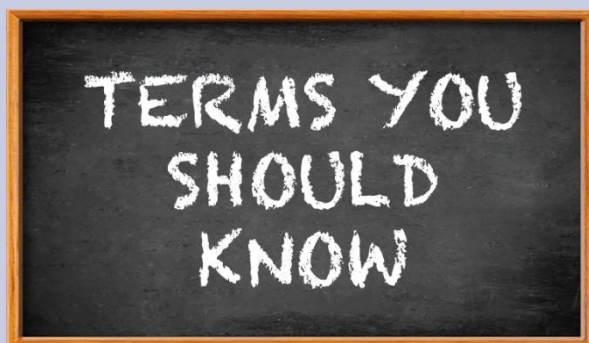
Грађанска дужност (или обавеза) јесте нешто што би грађани требало да раде, по слову закона. Примери дужности/обавеза: поштовање закона, плаћање пореза, служење војног рока.

Универзална декларација о људским правима (UDHR) је документ који је означио прекретницу у историји људских права. У ауторству представника различитих правних и културних области, Генерална скупштина Уједињених нација је 10. децембра 1948. у Паризу обзнанила резолуцију Генералне скупштине 217 А (III) као заједнички стандард достигнућа за све људе и нације. Први пут у историји, она утврђује основна људска права која треба универзално да буду заштићена. Од усвајања 1948, UDHR је преведена на више од 500 језика – најпревођенији документ на свету – а служи као инспирација уставима многих новонасталих држава и многих нових демократских друштава. Заједно са Међународним пактом о грађанским и политичким правима и његова два опциона протокола (о жалбеној процедури и смртној казни) и Међународним пактом о економским, социјалним и културним правима и његовим опционом протоколом, UDHR чини такозвани Међународни закон о људским правима.

Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима ступио је на снагу 1976. Ово су људска права чијој примени пакт тежи:

- Право на рад у повољним условима;
- Право на социјалну заштиту, одговарајући животни стандард и највиши могући стандард физичког и менталног здравља;
- Право на образовање и уживање предности културних слобода и научног напретка.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима и његов Први опциони протокол ступили су на снагу 1976. Други опциони протокол је усвојен 1989. Овај пакт обухвата права као што су слобода кретања, једнакост пред законом, право на фер суђење и претпоставку невиности, слободу мишљења, савести и вероисповести, слободу изражавања, мирног окупљања, слободу удруживања,

учешће у јавним пословима и на изборима, и заштиту мањинских права. Овај пакт забрањује произвољно лишавање живота, мучење, окупациони или понижавајући третман или казну такве врсте, ропство и принудан рад, произвољно хапшење или задржавање, произвољно мешање у приватност, ратну пропаганду, дискриминацију и заговарање расне или верске мржње.

Шта треба да знате о образовању о људским правима

Младе би требало образовати о лепоти разноликости и природног стања постојања различитости, богатства и предности које одатле произлазе, а што ће им пружити неопходно самопоуздање да јавно заговарају своје ставове чак и када одскачу од мишљења већине људи и када се нађу на мети њихове осуде.

Многи чак и не разумеју шта значи сваки појединачни чин дискриминације, али су се на исту навикли, прихвативши је као нормалан елемент у друштву, нешто што се подразумева и чему нико не треба да се супротстави. У вези са тиме, дискриминација се дешава свакодневно и присутна је у свим областима друштвеног, институционалног и јавног живота.

У наставку се налази неколико савета и корака за промовисање људских права:

Питајте учеснике едукативних сесија о људским правима да вам кажу нешто о капацитетима својих школа при пружању информација и техничких услуга из области људских права, те будите упорни у томе да школско особље информишете о неопходности пружања важних информација ученицима.

Требало би посебно да обратите пажњу на особље школе које треба да охрабрује и позива на изражавање сваког појединачног мишљења без обзира на супротност таквог мишљења у односу на ставове других људи, као ни одбацивање истог. Пружите подршку праву сваке особе на сопствено (недискриминишуће) мишљење о другима онда када се воде рационални и аргументима потковани разговори – а како би се исправио нечији став уколико тај неко схвати да његова слобода не подразумева ограничавање слободе других.

Наставници и друго школско особље требало би да ПОДСТИЧУ друштвену одговорност међу ученицима од самог почетка. Јавни ангажман у заштити права и слобода свих људи и правовремена реакција на кршење људских права и дискриминацију зауставиће њихово ширење. Треба учити ученике да равнодушан став, у ствари, значи да сте „стали на нечију страну“, односно да нисте неутрални.

Када ученици/студенти имају радикалне или умерене верске ставове, требало би да им објасните да су креатори водећих светских религија створили човечанство као једну врсту и да нема добрих основа у било којој религији за ширење расне или етничке дискриминације или сегрегације, те било које друге врсте кршења људских права.

Коме млади да се обрате и где да потраже помоћ

Како би млади могли да изразе своја мишљења и потраже подршку и помоћ, они морају да имају приступ релевантним институцијама и организацијама. Неке од њих су следеће: институција омбудсмана, виши службеници средњих школа (директори, психолози, педагози и саветници), полиција, локалне омладинске и друге невладине организације.

У случају кршења људских права, укључујући сексуално и физичко малтретирање, насилничко и дискриминишуће понашање и друге радње, младе треба подстицати да пријаве сваки појединачни случај и да потраже хитну подршку од свих или неких од горепомнутих институција, појединаца (укључујући родитеље и/или старатеље) и организација.

ПОТРАЖИТЕ ПОДРШКУ

Полиција (Северна Митровица): 028 192 / Полиција (Приштина): 038 192

Линија за спречавање самоубиства (Северна Митровица, Београд): 011 7777 000 / 0800 300 303

Линија за спречавање самоубиства (Приштина): +383 (0) 44 954 697

Институција омбудсмана (Северна Митровица): 064 956 0050, 045 455 319, Административна канцеларија у Бошњачкој махали

Институција омбудсмана (Приштина): 0800 15555 – Улица Миђени бр. 21

Институција омбудсмана (Призрен): +383 (0) 29 222 138 – Улица Ремзија Адемија бб

Институција омбудсмана (Гњилане): +383 (0) 280 320 843 – Булевар независности

Институција омбудсмана (Пећ): +383 (0) 39 432 931 – Улица Краљице Теуте бр. 59

Институција омбудсмана (Јужна Митровица): +383 (0) 28 530 138 – Улица Африма Житије бб

Институција омбудсмана (Урошевац): +383 (0) 290 326 032 – општинска зграда

Институција омбудсмана (Ђаковица): +383 (0) 390 327 698 – Исмаила Ђемаилија

Институција омбудсмана (Грачаница): +383 (0) 44 322 979 – Цара Лазара бб

Болница (Северна Митровица): 028 497 881

Болница (Приштина): 038 223 863

Хитна помоћ (Северна Митровица): 028 194

Хитна помоћ (Приштина): 038 193

Студентска поликлиника (Северна Митровица): 066 80 20 526

Студентска поликлиника (Приштина): 038 22 375

ОЕК Синергија, Северна Митровица: 028 423 715

Мрежа вршњачких едукатора, Приштина: 038 223 942

Ступите у контакт и са средњим школама – односно школским особљем (директори, педагози, психолози, школски саветници)

Радионице за наставнике: шта можете да урадите за своју школу и заједницу

Како су програми ОЕК Синергија и Мреже вршњачких едукатора акредитовани код релевантних министарстава образовања, овај приручник представља најновији покушај ових двеју организација да негују и бране људска права.

Тежимо томе да укључимо наставнике из средњих школа да учествују у изради и спровођењу образовних радионица представљених у наставку. Ове едукативне радионице су коришћене у сврхе 46 образовних тренинга спроведених са младима из различитих окружења, као што су они који похађају основну, средњу школу или факултет.

ОЕК Синергија и Пен су отворени за драгоцене предлоге за то како да допринесемо стварању здравог, безбедног и сигурног окружења у школама и ван њих. Обе омладинске невладине организације поседују капацитете, вештине и ресурсе које користе да би оствариле смислене промене ставова омладине.

Workshops

ОБРАЗОВНЕ РАДИОНИЦЕ + ВЕЖБЕ РАЗГИБАВАЊА

Пре едукативних радионица, млади треба да се осете енергично и да буду спремни да се укључе у процес размишљања. Према томе, ево неколико вежби разгибавања да бисте почели са радом.

Ко је вођа?

Учесници седе у кругу. Једна особа из групе се нуди да напусти просторију. Након што оде, остатак групе бира 'вођу'. Вођа мора да изведе низ покрета, као што су тапшање, лупање ногом, итд, што онда цела група копира. Волонтер, који је напустио просторију, враћа се у собу, стане у средину круга и покушава да погоди ко предводи ове радње/покрете. Група штити вођу тако што га не гледа. Вођа мора редовно да мења покрете, а да волонтер притом не примети ко је вођа. Када волонтер запази вођу, тај волонтер улази у круг са осталима, док особа која је играла вођу напушта собу да би дозволила групи да изабере новог вођу.

Пронађите некога ко носи...

Замолите учеснике да се олабављено шетају, тресући своје удове и опуштајући се. Након кратког времена, онај ко води разгибавање треба да узвикне „Пронађите некога...“ и именује неки одевни предмет. Учесници морају да се приближе особи која има тај предмет на себи. Поновите ову вежбу више пута, где ћете користити различите одевне предмете.

Шта се променило?

Учесници се поделе у парове. Партнери у групама посматрају једни друге и покушавају да запамте како изгледају. Затим једна особа окрене леђа другој, док ова прави три измене у свом изгледу; на пример, стави ручни сат на другу руку, скине наочаре или повуче рукаве. Тада се партнер из пара окрене и погађа које су то три промене. Затим промене улоге.

Колена увис

Учесници стоје у уском кругу, раменима додирујући једни друге, а затим се окрену тако да су им рамена окренута ка центру круга. Замолите све да ставе раме на особу пред собом и да пажљиво седну тако да седе у крилу особе иза себе. Затим замолите учеснике да се крећу укруг.

Чворови

Учесници стоје у кругу и држе се за руке. Држећи се за руке, крећу се у било ком смеру, увијајући се, окрећући и правећи 'чвор'. Тада морају да отпетљају овај чвор, не пуштајући притом руке других.

Иако су, понајвише, базиране на *ABC: Teaching Human Rights*, приручнику који је израдио ОНСНР, и на Приручнику Y, који су израдили CARE Balkans и партнери, радионице представљене испод умногоме су измењене како би се прилагодиле потребама, степену знања и схватања ученика средњих школа и студената. Особа која користи ове радионице може да их прилагоди различитим старосним групама онако како сматра неопходним.

Образовна радионица #1

Трајање: 1 сат

Материјали: Флипчарт папир, маркери, презентација у Пауер поинту са живописним приказима закона и држава, папирићи на којима су исписана основна људска права

Објашњење: Циљ ове радионице јесте да се појасне појмови закона и држава, те начин на који се државе понашају према својим грађанима и меру у којој државе примењују законе. Након оваквог увода, едукатори треба да причају са учесницима о томе како разумеју законе и шта подразумевају под поштовањем закона и права. Потом, едукатори објашњавају шта су то основна људска права у свакодневном животу. После тога, едукатори деле учеснике у групе, објашњавајући основе Универзалне декларације о људским правима, затим их питајући да изаберу право које сматрају најважнијим. У другом делу радионице, учесници упоређују степен примене људских права широм света и на домаћем плану. Исход ове радионице: боље разумевање примене декларације у свакодневици.

Образовна радионица #2

Трајање: 1 сат

Материјали: Флипчарт папир, маркери, комадићи папира са приказима дискриминативног понашања

Објашњење: Радионица се односи на дискриминацију. Циљ је да се учесници упознају са начином на који се дискриминација врши, чак и онда када тога нисмо свесни. Након што им испричате о томе шта је дискриминација и које су њене врсте, учесницима дајте фотографије на којима су приказани различити облици дискриминативног понашања, те замолите учеснике да покушају да их препознају. Затим се отвара дискусија, где учесници разговарају о томе када су били жртве дискриминације и када су и сами некога дискриминисали. Након тога, прикажите кратак филм о дискриминацији. Следећи корак је да се млади ставе у улогу појединаца над којима се свакодневно врши дискриминација тако што ћете им дати комадиће папира на којима се објашњава њихова појединачна улога. Затим их замолите да кажу како су се осећали док су били жртве дискриминације. Исход

радионице: учесници разумеју која је разлика између дискриминисаности и повлашћености у друштву.

Образовна радионица #3

Трајање: 1 сат

Материјали: Бела табла, налепнице (sticky notes), маркер

Објашњење: Ова радионица треба учесницима да помогне да боље разумеју људска права. Циљ је да им се представе људска права и оно шта значи бити човек. Тренер отвара радионицу кратким уводом о себи као некоме ко долази са друге планете. Радионица почиње са питањем тренера: Шта значи бити човек? Затим

учесници треба да испишу своја мишљења на налепнице и поставе их на белу таблу. Након што сви учесници то заврше, тренер почиње да чита шта су написали и отвара дискусију о томе шта значи бити човек. Након дискусије, тренер поставља друго питање: Када почиње живот? Поново, учесници треба да напишу своје мишљење на налепнице и отворе дискусију о људском животу и његовом значају. При крају радионице, тренер поставља последње питање: Шта је то што зовемо мир? Учесници поново морају да напишу своје мишљење на налепнице и ставе их на белу таблу. Исход ове радионице јесте да се учесници боље упознају са људским правима и миром. Дискусију треба одржати након сваког питања тренера.

Образовна радионица #4

Трајање: 1 сат

Материјали: Бела табла, налепнице, маркери

Објашњење: Циљ ове радионице јесте да се позабави врстама и спречавањем насиља. Тренер отвара сесију питањем упућеним учесницима о томе шта је насиље; учесници треба да испишу своје мишљење на налепнице и да их затим поставе на белу таблу. Након што учесници искажу своја мишљења, тренер отвара дискусију о насиљу и прича о свим категоријама насиља, као што су физичко, сајбер и друге врсте насиља. Након објашњења о насиљу, време је за глуму. Тренер бира два (или више) волонтера међу учесницима. Волонтери треба да направе скеч о насиљу. Током перформанса, тренер мора да заустави глуму и пита учеснике: Шта се овде дешава? Како можемо да спречимо ову ситуацију? Очекивани исход радионице јесте да млади буду свесни разних врста насиља и тога како да реагују против свих њих.

Образовна радионица #5

Трајање: 1 сат

Материјали: Два или више предмета (мини-фигуре)

Објашњење: Ова радионица има за циљ да се посредством приповедања објасни дискриминација. Идеја је да се разговара о дискриминацији. Група учесника треба да се подели у две мање групе. Тренер свакој групи даје мини-фигуру, на пример – камен или лоптицу. Свака група мора да смисли причу за свој предмет. Морају да му дају име, да одреде пол, етничку и верску припадност. Након тога, учесници морају да направе причу о дискриминацији коју су ти предмети претрпели. Следећи корак је да учесници представе овај предмет пред целом

групом и испричају његову причу. Након што прва група заврши приповедање, учесници из друге групе треба да поставе питања о тој причи. Након што обе групе заврше, тренер отвара дискусију о дискриминацији. Исход радионице је да се боље разуме како се дискриминација

DISCRIMINATION

дешава на основу различитих личних атрибута.

Образовна радионица #6

Трајање: 1 сат

Материјали: Флипчарт, маркери

Објашњење: Циљ ове радионице јесте да се разумеју разлике између пола и рода. Тренер мора да нацрта једну вертикалну линију на средини флипчарта; на левој страни линије треба исписати реч „Мушкарци“, а на десној страни „Жене“. Замолите учеснике да направе списак ствари повезаних са тиме да је неко мушкарац. Одговори могу бити позитивни и негативни.

Помозите учесницима да наведу своје друштвене карактеристике, чак и оне биолошке. Поновите процес за сегмент под називом „Жене“. Укратко анализирајте карактеристике наведене у оба реда. Промените наслове редова тако што ћете етикету „Жене“ ставити на место етикете „Мушкарци“. Следећи корак је да питате учеснике о томе да ли мушкарци и жене имају неке сличности, као што су биолошке или друштвене карактеристике. Исход радионице је да се покаже да учесници имају јасно разумевање биолошких (вагина, пенис, тестостерони) и друштвених (вожња аутобуса, брига о деци) атрибута.

Образовна радионица #7

Трајање: 1 сат

Материјали: Новине, флипчарт, маркери, маказе

Објашњење: Свеукупни циљ је да се разуме како се испољава кршење људских права у свакодневном животу младих. У првом делу радионице, едукатори се присећају раније стеченог знања о људским правима, законима, кршењу људских права и тога како се она спроводе. Потом, поделите учеснике на 2-3 групе, у зависности од величине целе групе. Свака група добија новине и задатак да представи који чланци оличавају кршење људских права. Када групе заврше задатак, дискусија се отвара како би се боље разумело зашто су изабрали одређене чланке, а не неке друге. Исход ове радионице јесте да се млади подстакну да критички размишљају када је у питању кршење људских права.

НАПОМЕНА Препоручујемо да се између радионица увек спроведе по једна вежба разгибавања.

Заједнички омладински камп

ОЕК Синергија и Пен су априла 2019. спровели Заједнички омладински камп у одмаралишту на Брезовици, са 26 младих и едукатора који су учествовали у овом тродневном догађају. Теме су се односиле на изградњу тимских капацитета, преговарачких вештина и сексуалног и репродуктивног здравља.

Заједнички омладински камп је обухватио младе из разних заједница и окружења, укључујући ученике средњих школа и студенте. Млади су учествовали у низу образовних и информативних сесија, с циљем да се премости „етнички“ међупростор и млади поближе упознају са тиме шта „друга“ заједница мисли о важним темама које утичу на живот младих. Сем тога, млади су дали огроман допринос садржају овог приручника, пружајући десетине предлога о томе шта може боље да се уради. Већина њихових препорука садржана је овде.

СВЕДОЧАНСТВА СА РАДИОНИЦА И ОМЛАДИНСКОГ КАМПА

Зана Гргури: Током рада на пројекту са Пеном, лично сам научила и дебатовала много о друштвеним и економским темама, дискриминацији и, посебно, родној неравноправности. О овим темама се недовољно говори у школама и ја верујем да су оне од кључног значаја за тинејџере. Научила сам који су најбољи начини борбе против сексистичког и расистичког изражавања, те говора мржње. Искуства са ових тренинга никада нећу заборавити! Друштвене теме су наше теме и ми морамо да будемо агенти друштвених промена!

Филип Бијанић: Дискриминација значи да некога одбацимо из нашег окружења зато што је другачији од нас. Ми имамо права, али имамо и обавезе. Знамо своје дужности, али их, углавном, не поштујемо. Видим да млади мисле да је тема о

људским правима занимљива, првенствено због модалитета на који је представљена: игрице, презентације, студије случаја, филмови. Захваљујући разноврсности и начину њихове примене, заинтересовао сам се за ову важну област и добио подстицај да у свакодневном животу стекнем знања на ову тему.

Аљбин Незири: Од првог дана у пројекту почели смо да учимо о стварима о којима раније ништа нисмо знали. Учили смо много тога о родној равноправности, борби против насиља, отпорности, итд. Доживео сам сјајно искуство, посебно на Заједничком омладинском кампу, где је све било јако привлачно. Имали смо срећу што смо учествовали у овом пројекту!

Анђела Ристић: Када је реч о самом тренингу, верујем да едукатори имају приступ који наглашава свакодневне ситуације које се односе на људска права. Као прво, допало ми се што су се позабавили темом дискриминације. Едукатори су напорно радили на томе да учеснике упознају са значајем људских права и постојањем пирамиде насиља. Мој омиљени део јесте игрица у којој учесници морају

да се крећу напред-назад на основу различитих изјава. Пре свега, врло је важно да се учесници упознају на почетку, како би били опуштенији и да би се слободније изражавали. Када је реч о интересовању учесника, чини се да испрва нису одушевљени темом, али су свакако заинтригирани онда када им едукатори представе суштину људских права.

Сабедин Бериша: Као члан мањинске групе, осетио сам се уважено и срећно што имам прилику да се дружим са многим вршњацима у овом пројекту. Научио сам много тога о људским правима и сексуалном и репродуктивном здрављу. Сада знам како да спречим многе проблеме који настају у друштву. Моја заједница је често жртва ових феномена, па ћу тако све што сам научио у овом пројекту пренети својим вршњацима, да

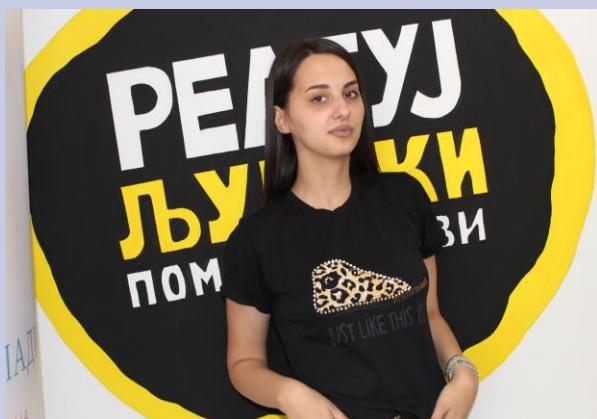
бисмо заједно могли да радимо на побољшању ситуације. Хвала, Пен!

Ненад Јовановић: Радионице на тему људских права јесу у нечему сличне ранијим радионицама које смо радили у Синергији. Ове теме су блиско повезане, што је добро, посебно за волонтере који су учествовали у прошлим радионицама, јер је ово, у неку руку, унапређење њиховог знања. Мислим да су радионице биле занимљиве учесницима, јер су представљене кроз различите игрице. Такође, видео-клипови, као

саставни део радионица, јесу добар пример. Био сам врло заинтересован за учешће у свакој сесији.

Ванеса Садриу: Умногome сам имала користи од овог пројекта. Моје самопоуздање, када је реч о изражавању и одбрани мојих ставова, порасло је, дружила сам се са вршњацима из других општина и научила много тога о темама којима се овај пројекат бавио, јер су оне део наших личних и професионалних живота.

Катарина Премовић: Мислим да су радионице о људским правима врло корисне за чланове који су учествовали у њима, јер се огромна већина учесника никада није сусретала са овом темом раније. Изненадило ме је да сам била спремна да применим стечено знање одмах након радионица, па сам била и запрепашћена тиме колико су ове теме биле уско повезане са нашим приватним случајевима. Такође, научила

сам како да станем пред друге и говорим о својим ставовима, без самоосуђивања.

Закључак

Ову публикацију треба посматрати као процес који траје и документ коме наставници, едукатори и браниоци људских права могу да допринесу када год је то потребно. Она служи као ресурс свима који желе да остваре већи утицај у својим локалним заједницама када су у питању људска права.

Узимајући у обзир запажања тренера током активности спроведених у целокупном пројектном трајању и резултате из улазних и излазних упитника, закључујемо да је знање младих о људским правима релативно мало. Младима фале ваннаставне активности које се баве образовањем о људским правима, са посебним фокусом на родну равноправност, борбу против вршњачког и породичног насиља, права и обавезе према заједници, итд. У просветном систему не постоји образовање о људским правима и сексуалном и репродуктивном здрављу као саставном делу наставног плана и програма. Према томе, млади имају низак степен знања на ову тему, па последично не показују високо интересовање да учествују у таквим активностима.

Дакле, закључујемо да стоји хипотеза коју смо поставили пре почетка пројекта; она је подржана у виду исхода упитника и запажања тренера и чланова особља кроз целокупно спровођење пројекта. Када им се понуди прилика и уз помоћ доброг приступа заједници, млади показују интересовање и вољу да учествују и раде да би побољшали своју заједницу. Имајући то у виду, организације које су спроводиле пројекте (ОЕК Синергија и Пен) препознале су шта може бити од користи приликом држања радионица о људским правима:

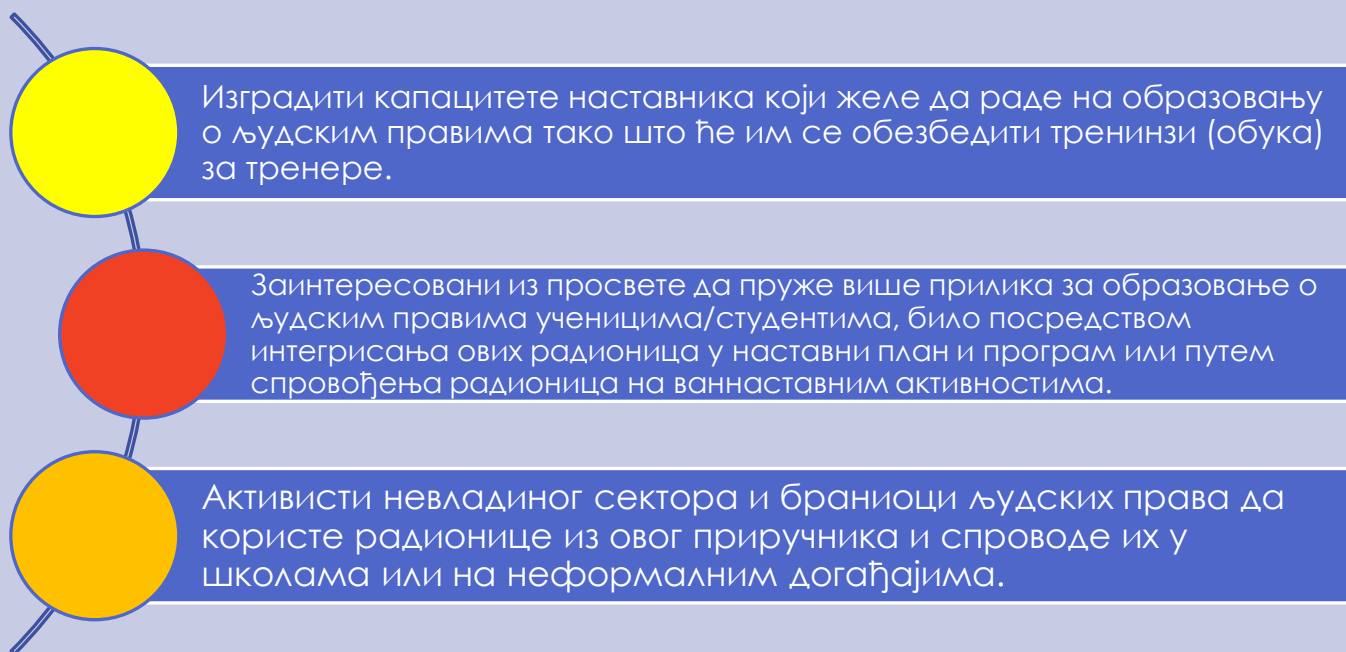
- Наш приступ није деловао захтевно у смислу разумевања теме;
- Радионице су се, углавном, базирале на игрицама и вежбама које служе да се учесници опусте и осете пријатно;
- Учесници испрва нису одушевљени темом, све док тренери/едукатори не објасне суштину људских права и како она свакодневно утичу на нас;
- Учесницима се посебно допала чињеница да су едукатори указали на низ примера из свакодневице;
- Едукатори су себе представили као узоре;
- Већина учесника је спремна да отворено говори о дискриминацији, било да се она деси њима или да је они сами спроводе;
- Видео-клипови и кратки филмови деловали су као одлична алатка за образовање о људским правима;

- Позивање младих да направе видео-клипове на дате теме, да изразе своје ставове према људским правима и обавезама;
- Млади учесници су показали интересовање за примену знања стеченог на овим радионицама;
- Решавање случајева, игрице, интерактивне презентације у Пауер поинту и филмови повећали су интересовање младих за људска права.

Препоруке

Аутори овог приручника препоручују свим заинтересованим странама у области образовања о људским правима да се ангажују при унапређењу стања у својој заједници тако што ће прилагодити предложене радионице потребама и степену знања група са којима раде.

Најважније препоруке за будућу едукацију о људским правима:

Млади немају значајан приступ пројектима и активностима на тему људских права. Сем образовних тренинга у школама, младима треба понудити људскоправашки садржај ван школа. ОЕК Синергија и Пен пружају безбедно, сигурно и пријатно окружење за неговање разумевања, саосећања и сарадње међу младима, а како би они постали активни и одговорни грађани који ће се залагати за позитивне промене. ОЕК Синергија и Пен поседују неопходне професионалне и људске ресурсе за младе да потраже подршку и помоћ за сваки појединачни случај, као и за сарадњу са релевантним институцијама: полиција, болнице, студентске

поликлинике, школе, канцеларије омбудсмана и друге важне институције на локалном и централном нивоу.

Професори, наставници, активисти невладиног сектора и браниоци људских права дали су значајан допринос овом образовном приручнику: неке од њих спомињемо у прилогу.

Неизмерно смо захвални

Милошу Дамјановићу, професору историје
Предрагу Живковићу, професору педагогије

Учесници Заједничког омладинског кампа 2019

у организацији ОЕК Синергија и Мреже вршњачких едукатора

Заслуге

Омладински едукативни клуб Синергија

Улица Књаза Милоша, бб, Северна Митровица

+381 28 423 715

www.oek-sinergija.org

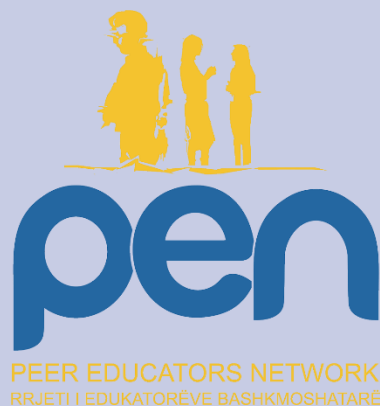

Мрежа вршњачких едукатора (Пен)

Улица Бехије Даши, 5-А, Приштина

+383 38 223 942

www.ngo-pen.com

Публикацију подржала Мисија Уједињених нација на Косову (UNMIK)

unmik.unmissions.org